

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

національної і інтернаціональної спадщини (культурної, освітньої, наукової, педагогічної, трудової, професійної тощо).

1. Бех І.Д. *Виховання особистості: Сходження до духовності: Наук. Видання.* – К.: Либідь, 2006. – 272 с. С. 38 – 47.

2. Гончаренко С.У. *Дидактична концепція змісту освіти. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць. Випуск другий, частина перша.* – Київ – Вінниця, – 2002. – 571 с. – С. 22 – 26.

3. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г.: *Педагогическое наследие / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джуринский.* – М.: Педагогика, 1988. – 416 с. – С. 29 – 30.

4. Лавриненко Н.М. *Педагогіка соціалізації:*

європейські абрис. – Київ: Віра ІНСАЙТ, 2000. – 444 с. – С. 81 – 97.

5. *Освіта України і науково-технічний прогрес: історія, досвід, уроки.* / Курило В.М., Шепотько В.П. – К.: “Деміур”, 2006. – 432с. – С. 317 – 355.

6. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: Україно-польський журнал VII / За редакцією Тадеуша Левицького, Івана Зязюна, Іоланти Вільш, Налі Никало.* – Ченстохова – Київ, 2005. – 312 с. – С. 203 – 216.

7. Сухомлинський В.О.: *Вибрані твори. В 5 т. Т. 1. К., “Радянська школа”, 1976. – 654 с. – С. 72 – 105.*

8. *Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: Зб. Наук. Праць / За заг. Ред. Н.Г. Никало.* – Харків: НТУ “ХПІ”, 2007. – 644 с. – С. 3 – 8.

Оксана Гевко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглядається проблема формування духовних цінностей особистості, національної самосвідомості та особистісної духовної сфери студентів у вищих навчальних закладах та вказуються перспективні шляхи її розв’язання за допомогою використання у навчально-виховному процесі потенціалу рідної мови, культури, історії, декоративно-ужиткового мистецтва, народних традицій, звичаїв, обрядів та символіки.

Постановка проблеми. Могутнім фактором утвердження української нації у світовому співтоваристві є виховання у її молоді духовних, моральних, патріотичних рис, загальнолюдських цінностей. Національна система освіти покликана відтворити в молодому поколінні генетичний код рідного народу, його мову, національний характер, своєрідність світосприймання, міжособистісне спілкування, національний спосіб мислення, самосвідомість, духовність.

На сучасному етапі необхідним є впровадження нових ідей, практичних розв’язків педагогічних проблем, поліпшення та зміцнення методологічного арсеналу педагогічної науки та практики. У стінах сучасної школи України, в тому числі вищої здійснюється формування духовного світу молодої людини, що відповідає її життєвим потребам, природі особистості, інтересам держави, гуманістичним цілям людства. Освоєння моральних, культурних та духовних

цінностей сприяє становленню індивідуальності, формуванню та розвитку творчої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади національного виховання закладено у дослідженнях українських вчених, психологів та педагогів, зокрема О. Вишневецького [4, 16], В. Кузя, Ю. Руденка [12], М. Стельмаховича [13], Б. Ступарика [14] та ін.

Проблема підготовки студента як громадянина України з високими моральними, духовними, культурними якостями, національною свідомістю та сумлінням є проблемою складною, багаторівневою, різноплановою та багатфакторною. Її розв’язання вимагає об’єктивного підходу, що опирається на всебічний аналіз провідних положень теорії і практики середньої та вищої педагогічної освіти.

Мета статті – обґрунтувати необхідність наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу національним змістом, у якому

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

відображені історія, мистецтво, культура, символіка нашого народу.

Виклад основного матеріалу. Одним із найголовніших завдань школи, зокрема вищої, є формування в студентів “почуття єдності з усім народом, а в дальшій мірі з людством”. Ці почуття мають розвинути і закріпити в студентів “на ґрунті історичної традиції, свідомої минулщини і всього національного, культурно-історичного доробку нації” [14, 83].

Знання родоводу, історичних та культурних надбань предків необхідні не лише для піднесення національної гідності, а й для використання кращих традицій попередніх поколінь у практиці сьогодення. Адже, як зазначає народна мудрість, той, хто не знає свого минулого, не вартий майбутнього.

Зміст системи освіти підростаючого покоління повинен опиратися на національні корені, наповнюватися національними духовними цінностями. Таким чином досягається так звана етнізація навчально-виховного процесу, що здійснюється шляхом всеохоплюючого вивчення історії рідного народу, мистецтва, народознавства, фольклору, вірувань, символіки, традицій, звичаїв, обрядів, які нероздільні за своєю суттю. Саме через безцінну культурну спадщину українського народу формуються духовні цінності підростаючого покоління.

Отже, пріоритетним напрямком розвитку сучасної педагогічної теорії і практики має стати дослідження актуальних проблем національної системи виховання, що є основою виховання духовних національних та загальнолюдських цінностей.

Національна система виховання покликана забезпечувати глибоке осмислення і засвоєння кожною особою у процесі праці й творчості загальнолюдських духовних цінностей, моральних та патріотичних ідей, принципів, поглядів, переконань, використання у побуті народних традицій, звичаїв та обрядів. Національне виховання на основі синтезу історії та потреб сучасності пронизує всі сфери життя і є його сутністю.

Восвіті потрібно максимально використовувати потенціал рідної мови, культури, історії, декоративно-ужиткового мистецтва, щоб пробудити національну свідомість молодого покоління, озброїти його міцними знаннями, виховати активну життєву позицію, сповнену патріотизму. Адже рідна мова, історія народу, його прогресивні традиції, звичаї, свята, фольклор, різні види народного мистецтва й художньої творчості, народні символи та національна символіка – це

той життєдайний ґрунт, на якому може зрости свідомим громадянин [7, 125 – 129].

Національні цінності втілюють у собі ідеали, цілі та ідею українського народу, відродження національної свідомості, національної гідності та історичної пам’яті, визнання державної ідеології. Вони розкривають спадкоємний зв’язок соціокультурного розвитку нації і одночасно відображають своєрідність духу, поведінки, мислення, традицій, світосприймання, сприяють формуванню в молоді відповідних рис характеру і вдачі, національних якостей, в тому числі громадянських і патріотичних.

Навчально-виховний процес вищих педагогічних закладів повинен бути спрямований на формування духовних цінностей особистості, що ґрунтується на наукових знаннях, які розкривають основи моралі, духовності студентів; на свідомому ставленні до патріотичної діяльності; на любові до своєї Батьківщини, свого народу; на загальнолюдських моральних цінностях і високій культурі; на шанобливому ставленні до історичного минулого українського народу, його мови та духовних цінностей своєї держави; на прагненні підвищити добробут свого народу, держави; на виробленні активної життєвої позиції щодо суспільно корисної діяльності; на взаєморозумінні та повазі до інших націй та народів.

Щоб виховати високоосвічену особистість, патріота, свідомого громадянина своєї держави, потрібно формувати у студента комплекс якостей характеру, що є основою набуття соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних взаємин, розвитку духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Для цього необхідно формувати у студентів: патріотичну свідомість, громадянську відповідальність і мужність, суспільну ініціативність і активність, готовність трудитися для розвитку Батьківщини, захищати її, підносити міжнародний авторитет; повагу до Конституції, законів Української держави, дотримання правових норм, почуття обов’язку; високу патріотичну переконаність та самосвідомість; досконале знання державної мови, постійне піклування про піднесення її престижу й функціонування в усіх сферах суспільного життя й побуту; знання свого родоводу, культури, історії, традицій, звичаїв, символіки та мистецтва, духовних надбань рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як представника,

спадкоємця й наступника; дисциплінованість, працьовитість, завзятість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про природу, екологію, економіку; фізичну досконалість, моральну чистоту, високу художньо-естетичну вихованість і смак; повагу до батьків, до старшого покоління; гуманність, шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв та духовних надбань інших народностей, що населяють Україну, високу культуру міжнародного спілкування.

Загальну спрямованість ціннісних орієнтацій особистості, основу її життєвої позиції складає переконання, а звідси – погляди, вчинки. Переконання формують основу свідомості та всього духовного світу людини, активізують її суспільно-політичну позицію, критерії та оцінки реальної дійсності, мотивують вчинки, спілкування та орієнтації індивіда в навколишньому середовищі.

У національних цінностях, що мають властивість накопичуватися в традиціях, звичаях, обрядах народу, педагогічних системах виховання, декоративно-ужитковому мистецтві, творах письменників, усній народній творчості – казках, піснях, легендах, міфах, прислів'ях, переказах, відбивається виховний ідеал та досвід народу, який твориться впродовж тисячоліть і переходить від старших поколінь до молодших. Культура українців, народні традиції, обряди та звичаї віддзеркалюють багатотисячолітній досвід народу, його світовідчуття, світосприйняття, форми поведінки, досвід взаємин з іншими людьми, які успадковані від попередніх поколінь та відбивають глибокі почуття соціального життя. Народні традиції, обряди, звичаї формують і закріплюють у студентів думки, почуття, настрої, поведінку, властиву старшим поколінням, відновлюють в кожному поколінні вже встановлені способи життєдіяльності для подальшого розвитку суспільства у різних галузях.

Культура, традиції українського народу, його звичаї та обряди, декоративно-ужиткове мистецтво, маючи філософський, моральний, психологічний та естетичний зміст, складають духовні, моральні, естетичні національні цінності. Використання національних цінностей в навчально-виховному процесі сприяє формуванню у студентів відповідних рис характеру і вдачі, національних якостей, в тому числі й духовних, моральних, громадянських, патріотичних та естетичних, вміння осмислювати історію, культуру, традиції свого народу і давати їм правильну, об'єктивну оцінку, усвідомлення і використання власного культурно-духовного потенціалу.

Одним із джерел, яке дозволяє формувати цінності особистості, її національну свідомість, смаки, уявлення, погляди та ідеї, є декоративно-ужиткове мистецтво, в якому відображений стиль різних епох, збережені багаті національні традиції. Саме декоративно-ужиткове мистецтво відображає глибину й багатство народного духу, що передається через традиційність та звичаєвість. У традиціях, обрядах, звичаях, що нерозривно пов'язані з декоративно-ужитковим мистецтвом простежується зв'язок інтелектуального, філософського, естетичного, та морального потенціалів культури, яка здійснюється через взаємодії різних сторін соціально активного процесу, зокрема наукового та художнього. Внаслідок взаємодії багатьох факторів розвитку культури естетичні, філософські ідеї та художні образи набувають статусу культурних цінностей.

Народна культура, декоративно-ужиткове мистецтво через уявлення, способи вираження певного миття відображає події, явища, відносини та життєдіяльність суспільства, розширює особистісні уявлення і знання про національну спільність, історичний розвиток матеріальної і духовної культури.

Мистецтво через сприйняття й почуття є основним чинником впливу на людину, її світогляд та формування духовних цінностей. Мистецтво мотивує діяльність молодого покоління, активізує мислення, волю особистості, спонукає до самовдосконалення, сприяє розумінню особистісно власної невіддільності від суспільства.

Декоративно-ужиткове мистецтво є невід'ємною частиною всього народного мистецтва, яке своїм естетичним потенціалом, образним характером постійно впливає на духовний світ студента, його настрої, формує ставлення особистості до навколишнього середовища, стимулює особистісну реалізацію творчих здібностей.

Декоративно-ужиткове мистецтво невіддільне від матеріальної культури, тісно пов'язане з відповідним побутовим укладом, його місцевими етнічними й національними особливостями, з соціально груповими і класовими відмінностями. Декоративно-ужиткове мистецтво є показником духовного багатства народу, його рівня культури, творчого потенціалу.

Усвідомлюючи величезний пізнавальний і виховний потенціал декоративно-ужиткового мистецтва, народних звичаїв, обрядів, їх, через педагогіку співробітництва і співтворчості, необхідно впроваджувати в навчально-виховний процес. Це дасть можливість виявити,

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

підтримати й розвинути в особистості студента вже сформовані риси, естетичні потреби і на основі них сформувати глибокі патріотичні якості, закласти механізми самореалізації особистості, проектувати діяльність студентів, створити умови для їхньої активної громадянської, патріотичної діяльності, розвитку їхніх талантів, нахилів, здібностей.

Шляхами удосконалення навчально-виховного процесу вищої школи є формування ціннісних орієнтацій студентської молоді через наповнення змісту і форм національно-патріотичного виховання, яке включає такі аспекти:

- вивчення різних видів декоративно-ужиткового мистецтва та оволодіння ними;
- дослідження та вивчення регіональних особливостей декоративно-ужиткового мистецтва та обрядів;
- дослідження художніх археологічних пам'яток мистецтва;
- самостійна й колективна ініціативна діяльність щодо збереження та розвитку декоративно-ужиткового мистецтва, традицій, звичаїв й обрядів;
- використання творів декоративно-ужиткового мистецтва, народних традицій, звичаїв і обрядів у повсякденному житті;
- участь у різноманітних виставках, конкурсах, олімпіадах, фестинах, фестивалях, вечорах та святах;
- активізація наукової дослідницько-пошукової діяльності (робота із спеціальною науковою, технологічною, етнографічною, мистецькою, історичною літературою, написання курсових та дипломних робіт, рефератів, доповідей, проведення студентських конференцій, диспутів, бесід тощо);
- проведення екскурсійної, туристичної, краєзнавчої, експедиційної роботи.

Висновки. Процес набуття знань, якісне їх поглиблення, оволодіння національними та загальнолюдськими цінностями можуть бути лише тоді фактором національного виховання, коли ці цінності стають особистими переконаннями, духовним багатством людини, що відбивається в її національній гордості та активній життєвій позиції, її інтересах, поглядах, творчій праці. Глибинне залучення до духовних, моральних, культурних, естетичних цінностей, що здійснюється через диференційований вибір форм та методів виховання студентів, передбачає активне засвоєння і прилучення до творення національних та загальнолюдських цінностей, невтомне самовдосконалення особистості, розвиток ініціативи, творчості та самостійності

студентів, вироблення у них власних поглядів і переконань.

У залученні студентської молоді до соціокультурного досвіду повною мірою повинен використовуватися виховний потенціал національної культури, декоративно-ужиткового мистецтва, традицій, звичаїв, обрядів, усної народної творчості, що формує в студентів ідеали, цінності, власну життєву позицію, самоідентифікацію, самореалізацію та, власне, ціннісні орієнтації.

1. Бех І.Д. Психологія цінностей і виховний процес // Педагогічна газета. – 1996. – вересень. – №9. – С. 2.

2. Бойко А. Національно-культурні традиції українського народу як педагогічний феномен // Збірник наукових праць. – Вип. 1/5. – Полтава, 1999. – С. 20 – 28.

3. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 144 – 150.

4. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.

5. Дзюба І. Національна культура як чинник майбуття України // Слово просвіти. – 2001. – С. 17.

6. Добривода О.І. Духовні скарби українського народу в житті молоді. – Тернопіль: МП Чумацький шлях, 1994. – 304 с.

7. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.Л., Косарева Н.І., Крицька Л.В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти / Навчально-методичний посібник. – К.: Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 252 с.

8. Карасевич А.О. Обрядовість і формування нового мислення. – К.: Знання, 1990. – 189 с.

9. Кудін В.О. Мистецтво і духовний світ молоді. – К.: Рад. шк., 1983. – 96 с.

10. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – №26. – С. 2 – 4.

11. Омеляненко В.Л., Омеляненко С.В. Особливості діяльності вчителя в системі загальнолюдських цінностей // Зб. наук. праць. – Умань. – 1993. – С. 141 – 143.

12. Основи національного виховання / За заг. ред. Кузя В.Г., Руденка Ю.Д. – К.: ІВЦ Київ, 1993. – 145 с.

13. Стельмахович М.Г. Національне виховання – традиція українського народу // Педагогічна газета. – 1995. – №12. – С. 1 – 2.

14. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-методичний посібник. – К., 1998. – 333 с.
15. Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи // Шлях освіти. – 1996. – №1. – С. 26 – 38.
16. Теоретичні основи педагогіки / За ред. Вишневецького О., Кобрій О., Чепіль М. – Дрогобич: Відродження, 2001. – 424 с.
17. Ярема Я. Українська духовність в її культурно-історичних виявах: З виступу на пленарному засіданні Першої Української конференції 1935 р. // Рідн. шк. – 1992. – №5 – 6. – С. 88 – 92.
-

Алла Смерчко, професор кафедри слов'янських мов

Ірина Патен, аспірант кафедри слов'янських мов

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ПЕРЕСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ У ЗІСТАВЛЕННІ З РОСІЙСЬКОЮ

У статті розглядається на багатому фразеологічному матеріалі української та російської мов висвітлюється питання лексико-семантичної характеристики фразеологізмів зі значенням пересування. Схарактеризовано ідеограми фразеотематичних груп, що виражають поняття “пересування”, “переміщення”. Доведено, що фразеологізми із загальним значенням пересування багаті диференційними (розпізнавальними) ознаками, серед яких є частотні і не частотні.

Постановка проблеми. Відомо, що мовні універсалії, які існують завдяки універсальним властивостям людського мислення, є засобом комунікативного зв'язку, що об'єднує лінгвістів і філософів, формуючи, розвиваючи й змінюючи лінгвофілософську картину світу. Мовні універсалії і їх специфічне, національне втілення дозволяє виділити загальне (властиве всім або багатьом) і самобутнє в культурно-історичному розвитку того чи того соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання характеристики фразеологізмів зі значенням пересування частково розглядається у роботах М. Ф. Алефіренко [2; 3], М.Т. Демського [5], Е.С. Прутових [7]. У сучасному мовознавстві бракує спеціальних досліджень, присвячених аналізу основних лексико-семантичних розрядів фразеологічних одиниць зі значенням пересування у порівняльному аспекті, а ті окремі праці, в яких ці проблеми розглядаються, не охоплюють усіх сторін багатого і своєрідного фразеологічного матеріалу.

Мета статті – схарактеризувати ідеограми фразеотематичних груп української та російської мов зі значенням пересування; довести, що фразеологізми із загальним значенням пересування багаті диференційними (розпізнавальними) ознаками.

Виклад основного матеріалу. Фразеологічні одиниці (ФО) як номінативно-характерологічні знаки відображення фрагментів світу (знаки речей, понять, дій, явищ) можуть бути згруповані на основі загальної значеннєвої домінанти – єдиної теми чи єдиного загального поняття, тобто можуть бути схарактеризовані в семантико-тематичному плані. Як пише М.Ф. Алефіренко, “за відношенням до позначуваної дійсності слова і фраземи розподіляються за певними тематичними полями, що утворюються сукупністю номінативних знаків, які є найменуваннями реалій певної денотативної сфери ...” [2].

У лінгвістичній літературі немає однозначного найменування для функціонально-семантичних груп ФО, що є своєрідними мікросистемами щодо фразеологічної системи в цілому. Для їх позначення користуються термінами лексико-фразеологічні тематичні поля, семантичні поля чи семантичні групи, семантико-тематичні групи: фразеосемантичні чи фразеотематичні групи.

Під фразеотематичною групою (ФТГ), як зазначають М.О. Алексєєнко й А.К. Смерчко, розуміємо ряд стійких словесних комплексів, об'єднаних загальною семантичною ознакою, що покриває визначену сферу значень [1, 180].